

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Hudební katedra

Mýtus Ariadna a jeho zpracování ve vybraných hudebních dílech

Bakalářská práce

Autor: Tereza Hájková
Studijní program: B7507 - Specializace v pedagogice
Studijní obor: 7507R036 - Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
7507R029 - Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: PhDr. Dana Soušková, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza Hájková**
Osobní číslo: **P091485**
Studijní program: **UB7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání**
Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Mýtus Ariadna a jeho zpracování ve vybraných hudebních**
dílech
Zadávací katedra: **Hudební katedra**

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce představí různé verze mytologického příběhu spjatého s postavou Ariadny. Zaměří se na vybraná hudební zpracování tohoto námětu, která budou v práci analyzována.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Seznam odborné literatury:

Graves R. Řecké mýty. Plzeň 1996. Monografie a další publikace vztahující se k vybraným skladatelským osobnostem, notové materiály a nahrávky vybraných hudebních děl.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Dana Soušková, Ph.D.
Hudební katedra

Datum zadání bakalářské práce:

8. prosince 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

13. ledna 2015

Doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

L.S.

Doc. Mgr. Michal Chrobák
vedoucí katedry

V Hradci Králové dne 5. ledna 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 9. 1. 2015

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Daně Souškové, Ph.D. za pomoc a podnětné připomínky, které mi pomohly při zpracování této práce.

Anotace

HÁJKOVÁ, Tereza. *Mýtus Ariadna a jeho zpracování ve vybraných hudebních dílech*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 57 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá řecko-římským mýtem o Ariadně a jeho uplatněním v jednotlivých hudebních žánrech. Podává přehled hudebních děl od baroka až po hudbu současnosti. Na vybraných dílech je provedena analýza zpracování Ariadnina příběhu po literární i hudební stránce.

Klíčová slova: mytologie, Ariadna, opera, melodram, Monteverdi, Benda, Strauss, Martinů

Annotation

HÁJKOVÁ, Tereza. Myth Of Ariadne And Its Adaptation In Selected Musical Compositions. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. 57 pp. Bachelor Degree Thesis.

The Bachelor Thesis deals with a story of Ariadne from the Greek mythology and its adaptation in musical genres. It gives a detailed overview of musical pieces from 17th to 20th century. It gives basic literary and musical analysis of the tale of Ariadne in selected musical compositions.

Keywords: mythology, Ariadne, opera, melodrama, Monteverdi, Benda, Strauss, Martinů

Obsah

1 Úvod	9
2 Mytologický příběh Ariadny	10
3 Hudební zpracování Ariadnina příběhu	13
3.1 Opera	13
3.2 Kantáta	18
3.3 Jiné hudební žánry	20
4 Claudio Monteverdi – <i>L'Arianna</i>	23
4.1 Vznik opery	23
4.2 Obsah opery	23
4.3 Lamento d'Arianna	24
4.4 Lasciate mi morire	25
5 Jiří Antonín Benda – <i>Ariadne auf Naxos</i>	27
5.1 Vznik melodramu	27
5.2 Obsah	27
5.3 Hudební charakteristika	28
5.3.1 Svítání	30
5.3.2 Bouře	31
6 Richard Strauss – <i>Ariadne auf Naxos</i>	34
6.1 Vznik opery	34
6.2 Obsah	35
6.3 Ach! Wo war ich?	35
7 Bohuslav Martinů – <i>Ariane</i>	38
7.1 Vznik opery	38
7.2 Obsah	38
7.3 Ária	39
8 Závěr	42
Použitá literatura, elektronické zdroje a hudebniny	44
Příloha A:	47
Příloha B:	54
Příloha C:	55
Příloha D:	56

1 Úvod

Antická mytologie byla častým zdrojem inspirace ve výtvarném umění i literatuře. Tématem bakalářské práce je vysledování mytologických námětů v hudbě. K podrobnější analýze byl zvolen mýtus o Ariadně. Toto vyprávění bylo v řecko-římské mytologii vždy spjato s postavou válečníka Thésea a netvora Mínotaura. V první části práce je uveden Ariadnin příběh ve své nejznámější podobě a ve dvou alternativních verzích, které uvádí Robert Graves.

Pozornost je věnována hudebnímu zpracování mýtu o Ariadně. V návaznosti na úspěch opery Claudia Monteverdiho *L'Arianna* byl Ariadnin příběh mnohokrát zhudebněn. Literatura zabývající se souhrnem těchto děl není příliš obsáhlá. Cílem práce je proto sestavení podrobnějšího přehledu hudebních zpracování tohoto příběhu. Byl využit slovník Vladimíra Spousty, hudební encyklopedie Grove a internetová databáze RISM. Na základě uvedené literatury byla dohledaná díla rozčleněna časově dle životních dat autorů a žánrově.

V následující části bakalářské práce je věnována pozornost vybraným hudebním dílům s námětem Ariadnina příběhu – opeře *L'Arianna* Claudia Monteverdiho, melodramu *Ariadne auf Naxos* Jiřího Antonína Bendy, opeře *Ariadne auf Naxos* Richarda Strausse a opeře *Ariane* Bohuslava Martinů. Pozornost je nejprve věnována literárnímu pojetí, poté je provedena hudební analýza. Je sledováno žánrové zařazení, využití hudebně výrazových prostředků a je proveden hudebně teoretický rozbor vybraných částí. Podobnější analýza srovnává obsahově podobné části děl – Ariadnin nářek.

2 Mytologický příběh Ariadny

Mýtus o Ariadně má, stejně tak jako jiná vyprávění předávané ústně z generace na generaci, mnoho verzí. Jedno mají jednotlivé verze společné a to lásku, kterou Ariadna cítila k Théseovi a nešťastné okolnosti, které mladý pár rozdělily. Následující kapitola vychází z práce Roberta Gravesa,¹ jež velmi věrohodně odkazuje na prameny a uvádí dosud známá podání Ariadnina příběhu tak, jak je popsal Apollodóros, Plúchartos, Diodóros, Aristoteles a jiní. Vedle nejznámější verze Ariadnina příběhu existují také dvě zcela odlišná pojetí, původem z Kypru a Kréty.

Ariadna byla dcerou vládců Kréty, krále Mínoa a královny Pásifaé. Měla pět sourozenců a také nevlastního bratra Mínotaura, kterého matka zplodila s býkem. Tento netvor měl lidské tělo a býčí hlavu, a proto byl také celý svůj život držen ve vězení, které sestávalo z komplikované stavby labyrintu navržené a postavené bájným architektem Daidalem. Ani on sám ale neznal cestu ven a labyrint se tak stal stavbou smrti pro mnoho lidí. Každých devět let byly Mínotaurovi předhozeny lidské oběti z Athén. Sedm chlapců a sedm dívek tato stvůra spořádala jako daň za prohru Athén ve válce s Krétou. Mýtus popisuje lítost, kterou Théseus cítil s rodiči, jejichž děti byly vybrány jako oběti pro Mínotaura, a i on sám se dobrovolně nabídl jakožto lidská oběť. Jiné verze zase tvrdí, že na Thésea padl los, nebo že si ho vybral sám Mínós a slíbil mu zrušení kruté daně, zabije-li netvora vlastníma rukama. Aigeus dal Théseovi a jeho lodi bílou plachtu, na rozdíl od černé, která již dvakrát odvážela oběti do Athén. Ta měla být vztyčena na znamení výhry při Théseově návratu. Před svým odjezdem nahradil Théseus děvčata dvojicí chlapců, kteří byli velmi stateční. Tato lest nebyla odhalena jenom díky tomu, že chlapci měli ženské rysy a dle Théseových rad se učili mluvit, chodit a gestikulovat jako dívky, za které se vydávali.²

Po několika dnech doplula loď na Krétu a Mínós se zamiloval do jedné z athénských dívek. Théseus se králi postavil do cesty a proběhl mezi nimi spor, v němž byl Théseus králem vyzván, aby dokázal, že je synem Poseidóna. Potopil se proto pro prsten, jež král hodil do moře. Mýtus říká, že Thésea v moři doprovodili delfini až do paláce Néreoven, kde mu Thetis dala drahokamy posetou korunku, kterou později

¹ Graves, 1996

² Tamtéž, s. 469-471

nosila Ariadna. Mínós dokázal to, že je synem Dia jednoduše. Na jeho zvolání se zahřmělo a zazněl hrom, což Théseovi jako důkaz stačilo. Po této potyčce se Théseus seznámil s Ariadnou, která se do něj zamilovala a nabídla mu svou pomoc v boji s Mínotaurem v případě, že si ji vybere za svou ženu a odplují společně do Athén: *„Pomohu ti zabít mého nevlastního bratra Mínotaura, když se s tebou budu moci vrátit do Athén jako tvoje žena.“*³ Théseus souhlasil.

Ariadna věděla, jak svého nevlastního bratra porazit, protože dostala od architekta Daidala kouzelné klubko, které jí mělo samo ukázat cestu k Mínotaurovi. Ariadna ho svěřila Théseovi a naučila ho s ním zacházet tak, aby byl v boji s netvorem a s hledáním cesty ven z labyrintu úspěšný. Théseus díky klubíčku skutečně dorazil až do útrob spletité stavby a Mínotaura zabil. Některé verze mýtu uvádějí, že se mu to podařilo holýma rukama, jiné naopak hovoří o meči, či kyji. Mezitím chlapci v přestrojení za dívky zabili strážce, vysvobodili zbylé uvězněné oběti a utíkali na loď, která brzy vyplula na cestu zpět do Athén. Krátce zakotvili na ostrově Naxos, jenž dříve nesl název Dia. Tam Théseus spící Ariadnu opustil a odplul do svého rodného města sám. Právě důvody pro jeho čin nejsou známy. Vysvětlení se uvádí hned několik. Buď ji mohl opustit kvůli nové lásce Aigle, dceři Penelope, nebo se mohl obávat reakce Athéňanů na budoucí královnu z Kréty. Některá vyprávění uvádějí jako důvod možný sen, který se Théseovi zdál. V něm se zjevil bůh Dionýsos (Bakchus) a hrozil Théseovi, aby mu Ariadnu přenechal. Théseus ze strachu z mocného Boha přání splnil a odplul omámen kouzlem zapomnění, které na něj mocný bůh seslal.

Ariadna po procitnutí upadla v hluboký žal a nářek, přála si Théseův návrat. Plná zármutku vzpomínala na to, jak pomohla Théseovi přemoci Mínotaura, jak opustila rodiče i svou rodnou zemi. Prosila za pomstu, než ji nejmocnější Zeus slíbil pomoc. Brzy ji přijel zachránit Bakchus, společně se satyry a menádami. Oženil se s ní a korunu, jež jí věnoval, potom umístil na nebe mezi hvězdy. Ariadnina prosba k bohům byla brzy vyslyšena. Když se Théseus vracel do Athén, zapomněl vztyčit bílou plachtu místo černé na znamení vítězství. Aigeus, Théseův otec, se v domnění, že jeho syn zahynul, vrhl do moře, které podle něj získalo svůj název, tj. moře Egejské (Aigejské).⁴

³ Tamtéž, s. 472

⁴ Tamtéž, s. 472-474

Podle vyprávění Kréťanů Mínotaurus vůbec neexistoval. Labyrint byl pouhým vězením, kde byli drženi chlapci a dívky z Athén a při pohřebních hrách byli obětováni Androgeovi, případně zápasili jako otroci. Théseus byl jedním z otroků, jenž zápasil s nejudatnějším z otroků, s Taurem, a porazil ho. Celý souboj sledovala Ariadna a zamilovala se do něj. Théseova udatnost okouzila také Mínóa, dal mu Ariadnu za ženu a zrušil daň v podobě lidských obětí.⁵

Zcela jiný příběh znají Kypřané. Podle nich uzavřel Mínós s Théseem dohodu o tom, že pouze jedna jediná loď s názvem Argó může plout po moři a bojovat proti pirátům, kteří v té době často brázdili moře a přepadávali posádky. Tato úmluva byla porušena v okamžiku, kdy z Kréty uprchl Daidalos a Mínós za ním vyplul s celou flotilou lodí. Tato skutečnost rozhněvala Boha Poseidóna tak, že seslal na válečnou výpravu z Kréty bouři, jež ji zahнала až na Sicílii. Kréťané prosili o vydání Daidala, Théseus odmítl a odplul vyjednávat. Zastavil se na Knóssu, kde zabil syna Mínóa Deukalióna a uzavřel mír s Ariadou, která se stala následně vládkyní. Brzy proběhla svatba a velké oslavy, po nichž se novomanželé vydali do Athén. Posléze byli ale nuceni zakotvit na Amanthu, neboť se Ariadna obávala o život svého nenarozeného dítěte. Prudký vítr poslal loď s Théseem znovu na moře, který tak zanechal svou ženu na ostrově samotnou. Ariadna po porodu zemřela a Théseus pro její smrt velmi trpěl. Na památku slaví Kypřané dodnes Ariadnin svátek.⁶

⁵ Tamtéž, s. 475

⁶ Tamtéž, s. 476-477

3 Hudební zpracování Ariadnina příběhu

Následující text podává přehled děl inspirovaných příběhem Ariadny. Je uspořádán dvojím způsobem – dle žánrů a dle doby vzniku, v níž jednotliví hudební skladatelé žili.⁷

3.1 Opera

Počátkem 17. století dal významnou podobu Ariadině příběhu Claudio Monteverdi (1567-1643). Zkomponoval operu *L'Arianna*, z níž se dochovalo pouze slavné *Lamento d'Arianna* (*Nářek Ariadny*, 1608).⁸ Německý skladatel Johann Georg Conradi (1648-1699) zhudebnil Ariadin příběh v opeře *Die Schöne und getreue Ariadne*. Někteří barokní skladatelé volili pro zhudebnění Ariadnina příběhu text básníka a libretisty Pietra Pariatiho (1665-1733). Jeho libreto bylo použito v operách *La corona d'Arianna* Johanna Josepha Fuxe (1660-1741), *Arianna a Creta* Georga Friedricha Händela (1685-1759), *Arianna e Teseo* Nicolò Porpory (1686-1768), *La Fate (Arianna in Creta)* Giovanniho Alberta Ristoriho (1692-1753), *Arianna e Teseo* Leonarda Lea (1694-1744), *Arianna e Teseo* Leonarda Vinciho (1696-1730), *Arianna e Teseo* skladatele Giuseppa de Maja (1697-1771), *Arianna e Teseo* Pasquala Carafioho (1708-1787) a také v opeře *Arianna e Teseo* Domenica Fischiettiho (1725-1783).

Dalším libretistou, který zpracoval Ariadin příběh, byl italský básník Giovanni Manzoli (1720-1782). Napsal libreto pro dílo *Arianna e Teseo* hudebního skladatele Antonia Marii Mazzoniho (1717-1785). Básník Friedrich Christian Bressand (1670-1699) vytvořil text pro operu *Ariadne* německého skladatele Johanna Sigismunda Kussera (1660-1727) a pro dílo *L'Arianna* Benedetta Marcella (1686-1739) napsal text Vincenzo Cassani (1677-1710/32).

⁷ Přehled byl vypracován na základě tří dostupných zdrojů: hudebně-literárního slovníku (Spousta, 2011), internetového hudební encyklopedie Grove a internetové databáze RISM.

⁸ Tomuto hudebnímu zpracování se podrobněji věnuje kapitola 4 Claudio Monteverdi – *L'Arianna*.

Tabulka 1: Opera, baroko (1600-1750)

Název	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta	Autor libreta
<i>L'Arianna</i>	Claudio Monteverdi (1567-1643)	opera	italština	Ottavio Rinuccini (1562-1621)
<i>Die Schöne und getreue Ariadne</i>	Johann Georg Conradi (1648-1699)	opera	němčina	Christian Heinrich Postel (1658-1705)
<i>Ariadne</i>	Sigismund Kusser (1660-1727)	opera	němčina	Friedrich Christian Bressand (1670-1699)
<i>La corona d'Arianna</i>	Johann Joseph Fux (1660-1741)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
<i>Arianna a Creta</i>	Georg Friedrich Händel (1685-1759)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
<i>Arianna e Teseo</i>	Nicola Porpora (1686-1768)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
<i>L'Arianna</i>	Benedetto Marcello (1686-1739)	opera	italština	Vincenzo Cassani (1677-1710/32)
<i>La Fate (Arianna in Creta)</i>	Giovanni Albert Ristori (1692-1753)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
<i>Arianna e Teseo</i>	Leonardo Leo (1694-1744)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
<i>Arianna e Teseo</i>	Leonardo Vinci (1696-1730)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
<i>Arianna e Teseo</i>	Giuseppe de Majo (1697-1771)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
<i>Arianna e Teseo</i>	Pasquale Carafa (1708-1787)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
<i>Arianna e Teseo</i>	Antonio Maria Mazzoni (1717-1787)	opera	italština	Giovanni Manzoli (1720-1782)

<i>Arianna e Teseo</i>	Domenico Fischietti (1725-1783)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)
------------------------	------------------------------------	-------	-----------	-------------------------------

Dále vznikla italská opera *L'Arianna* skladatele Bernarda Pasquiniho (1637-1710), francouzské dílo *Ariane et Bacchus* Marina Maraise (1656-1728), opera *Arianna* italského skladatele Francesca Fea (1691-1761). Dílo *Arianna e Teseo* zkomponoval Riccardo Broschi (1698-1756). Johann Adolf Hasse (1699-1783) vytvořil operu *Scherza il nocchier talora (Minos e Arianna)*. Dále vznikly opery *Arianna e Teseo* Giacoma Sellitta (1701-1763), *Arianna e Teseo* Baldassara Galuppiho (1706-1785), *Arianna e Teseo* Giovanniho Battisty Casaliho (1715-1792), *Arianna e Teseo* Girolama Abose (1715-1760) a *Arianna e Teseo* Giacoma Insanguiniho (1728-1795).

Tabulka 2: Opera, baroko (1600-1750)

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta	Autor libreta ⁹
<i>L'Arianna</i>	Bernardo Pasquini (1637-1710)	opera	italština	-
<i>Ariane et Bacchus</i>	Marin Marais (1656-1728)	opera	francouzština	-
<i>Arianna</i>	Francesco Feo (1691-1761)	opera	italština	-
<i>Arianna e Teseo</i>	Riccardo Broschi (1698-1756)	opera	italština	-
<i>Scherza il nocchier talora (Minos e Arianna)</i>	Johann Adolf Hasse (1699-1783)	opera	italština	-
<i>Arianna e Teseo</i>	Giacomo Sellitto (1701-1760)	opera	italština	-
<i>Arianna e Teseo</i>	Baldassare Galuppi (1706-1785)	opera	italština	-
<i>Arianna e Teseo</i>	Giovanni Battista	opera	italština	-

⁹ V uvedených zdrojích nebyl autor libreta uveden.

	Casali (1715-1792)			
<i>Arianna e Teseo</i>	Girolamo Abos (1715-1760)	opera	italština	-
<i>Arianna e Teseo</i>	Giacomo Insanguine (1728-1795)	opera	italština	-

V klasicistní opeře se námět Ariadnina příběhu vyskytoval méně často. Opera o dvou dějstvích italského skladatele Pasquala Anfossiho (1727-1797) *Il Trionfo d'Arianna* vznikla roku 1781. Pierre Louis Moline (1740-1820) vytvořil text, jenž byl podkladem pro francouzskou operu *Ariane dans l'isle de Naxos* skladatele Jean-Frédérica Edelmanna (1749-1794). Autorem opery *Il Trionfo d'Arianna* byl Otto Carl Erdmann Kospoth (1753-1817) a operu *Arianna e Teseo* zkomponoval Peter von Winter (1754-1825). Dílo *Il Trionfo d'Arianna* složil skladatel Vincenzo Righini (1756-1812) a Johann Simon Mayr (1763-1845) napsal operu *Arianna a Naxos*. Dále Luigi Gianella (1788-1817) složil operu *Arianna abbandonata*. Dochovalo se také německé zpracování, dílo *Ariadne* skladatele Bernharda Kleineho (1739-1832).

Tabulka 3: Opera, klasicismus (1750-1820)

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta	Autor libreta
<i>Il Trionfo d'Arianna</i>	Pasquale Anfossi (1727-1797)	opera	italština	Carlo Giuseppe Lanfranchi Rossi (1730-??)
<i>Ariane dans l'isle de Naxos</i>	Jean-Frédéric Edelmann (1749-1794)	opera	francouzština	Pierre Louis Moline (1740-1820)
<i>Il Trionfo d'Arianna</i>	Otto Carl Erdmann Kospoth (1753-1817)	opera	italština	-
<i>Arianna e Teseo</i>	Peter von Winter (1754-1825)	opera	italština	-
<i>Il Trionfo d'Arianna</i>	Vincenzo Righini (1756-1812)	opera	italština	Antonio de Filistri da Caramondani

<i>Arianna a Naxos</i>	Johann Simon Mayr (1763-1845)	opera	italština	-
<i>Arianna abbandonata</i>	Luigi Gianella (1788-1817)	opera	italština	-
<i>Ariadne</i>	Bernhard Klein (1793-1832)	opera	němčina	-

Téma Ariadny využívali také skladatelé 19. a 20. století. Vznikla opera *Ali Pacha von Janina, No. 4 Romanze Arianna* německého skladatele Alberta Lortzinga (1801-1851) a opera *Ariane* Julese Masseneta (1842-1912). Úpravu monteverdiovského nářku pro sólový zpěv a orchestr s názvem *Klage der Ariadne* zkomponoval německý skladatel Carl Orff (1859-1982) a operu *Ariadne auf Naxos* vytvořil Richard Strauss (1864-1949).¹⁰ Bohuslav Martinů (1890-1959) dal vznik opeře *Ariane*¹¹ a francouzský skladatel Darius Milhaud (1892-1974) opeře *L'abandon d'Ariane*.¹² Nejmladším dílem je opera *Arianna* anglického skladatele Alexandra Goehra (1932), která měla premiéru roku 1995.¹³

Tabulka 4: Opera, 19. – 20. století

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta	Autor libreta
<i>Ali Pascha von Janina, No.4 Romanze Arianna</i>	Albert Lortzing (1801-1851)	opera	němčina	Albert Lortzing (1801-1851)
<i>Ariane</i>	Jules Massenet (1842-1912)	opera	francouzština	Catulle Mendès (1841-1909)

¹⁰ Tomuto hudebnímu zpracování se podrobněji věnuje kapitola 6 Richard Strauss – *Ariadne auf Naxos*.

¹¹ Tomuto hudebnímu zpracování se podrobněji věnuje kapitola 7 Bohuslav Martinů – *Ariane*.

¹² *L'abandon d'Ariane* byla součástí krátkých oper nazvaných „opéras minutes.“

¹³ Roku 1907 vznikla tříaktová opera *Ariane et Barbe-Bleue* (Ariadna a Modrovous) skladatele Paula Dukase (1865-1935). Nejedná se ovšem o mytologickou klasiku, pouze o shodu jmen. Ariadna je jednou z Modrovousových manželek, které po svatbě za záhadných okolností zmizí.

<i>Klage der Ariadne</i>	Carl Orff (1859-1982)	Úprava pro sólový zpěv a orchestr	němčina	Ottavio Rinuccini (1562-1621)
<i>Ariadne auf Naxos</i>	Richard Strauss (1864-1949)	opera	němčina	Hugo von Hoffmannsthal (1874-1929)
<i>Ariane</i>	Bohuslav Martinů (1890–1959)	opera	francouzština	Bohuslav Martinů, inspirace dílem Georgese Neveuxe (1902-1982)
<i>L'abandon d'Ariane</i>	Darius Milhaud (1892-1974)	opera	francouzština	Henri Hoppenot (1891-1977)
<i>Arianna</i>	Alexander Goehr (1932)	opera	italština	Ottavio Rinuccini (1562-1621)

3.2 Kantáta

Příběh Ariadny se v 17. století objevil také v žánru kantáty. Barokní díla vznikala v Itálii, Anglii a Francii. Kantáty v italském jazyce měly téměř ve všech případech totožný název *L'Arianna*. Zkomponovali je skladatelé Alessandro Stradella (1639-1682), Alessandro Scarlatti (1660-1725), Giuseppe Montuoli (1667-1739), Francesco Mancini (1672-1737) a Antonio Orefice (1685-1727). Kantátu *Ariane* vytvořil Philippe Courboise (1690-1710). Dílo s anglickým textem, *Sulle deserte sponde - l'Arianna abbandonata*, zkomponoval Fortunato Chelleri (1690-1757), anglický skladatel Thomas Augustin Arne (1710-1778) složil dílo *Bacchus and Ariadne*.

V období klasicismu vzniklo dílo *Ariadne auf Naxos* německého skladatele Johanna Adolfa Scheibeho (1708-1776), jež bylo inspirací pro vznik melodramu Jiřího

Antonína Benda.¹⁴ Kantátu *Arianna a Naxos* zkomponoval roku 1789 Joseph Haydn (1732-1809). Skladatel Johann Friedrich Reichardt (1752-1814) dal vznik dílu *Ariadne auf Naxos* a italský skladatel Angelo Tarchi (1759-1814) uvedl kantátu *Bacco ed Arianna*. Mezi klasicistní kantáty patří také dílo *L'Arianna* Valentina Fiovarantiho (1753-1837). Německý skladatel období romantismu Johann Christian Friedrich Schneider (1786-1853) zkomponoval kantátu *Ariadnens Apotheose*.

Tabulka 5: Kantáta, 17. - 19. století

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta
<i>L'Arianna</i>	Alessandro Stradella (1639-1682)	kantáta	italština
<i>L'Arianna (Dove alfin mi traeste)</i>	Alessandro Scarlatti (1660-1725)	kantáta	italština
<i>L'Arianna</i>	Giuseppe Montuoli (1667-1739)	kantáta	italština
<i>L'Arianna</i>	Francesco Mancini (1672-1737)	kantáta	italština
<i>L'Arianna</i>	Antonio Orefice (1685-1727)	kantáta	italština
<i>Arianne</i>	Philippe Courbois (1690-1710)	kantáta	italština
<i>l'Arianna abbandonata (Sulle deserte sponde)</i>	Fortunato Chelleri (1690-1753)	kantáta	italština
<i>Ariadne auf Naxos</i>	Johann Adolf Scheibe (1708-1776)	kantáta	němčina
<i>Bacchus and Ariadne</i>	Thomas Augustin Arne (1710-1778)	kantáta	angličtina
<i>Arianna a Naxos</i>	Joseph Haydn (1732-1809)	kantáta	italština

¹⁴ Tomuto hudebnímu zpracování se podrobněji věnuje kapitola 5 Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*.

<i>Ariadne auf Naxos</i>	Johann Friedrich Reichardt (1752-1814)	kantáta	němčina
<i>Bacco ed Arianna</i>	Angelo Tarchi (1759-1814)	kantáta	italština
<i>L'Arianna</i>	Valentino Fiovaranti (1765-1837)	kantáta	italština
<i>Ariadnens Apotheose</i>	Johann Christian Friedrich Schneider (1786-1853)	kantáta	němčina

3.3 Jiné hudební žánry

Claudio Monteverdi (1567-1643) upravil Ariadnin nářek do podoby pětihlasého madrigalu *Lasciate mi morire*.¹⁵ Ten se stal inspirací pro kompozice podobného typu – *Il lamento d'Arianna* Claudia Pariho (1574-1619), *Lamento d'Arianna* skladatele Giulia Cesara Antonelliho (1606-1649) a *Pianto d'Ariana* italského skladatele Francesca Antonia Costy (1615-1626). Mytologická postava Ariadny se objevila i v písničkách. V baroku zkomponoval anglický skladatel Henry Lawes (1596-1662) píseň s doprovodem bassa continua – *Theseus (O Theseus hark but yet in vain)* a Louis Lemaire (1694-1750) je autorem písně s názvem *Ariane des yeux pour suivoit*. Vznikla také canzonetta *Arianna e Teseo* italského skladatele Nicola Antonia Zingarelliho (1752-1837). Roku 1775 měl premiéru melodram *Ariadne auf Naxos* Jiřího Antonína Bendy (1722-1795).¹⁶

Tabulka 6: Jiné hudební žánry, 17. - 19. století

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk
<i>Lasciate mi morire</i>	Claudio Monteverdi (1567-1643)	madrigal	italština
<i>Il lamento d'Arianna</i>	Claudio Pari (1574-1619)	madrigal	italština

¹⁵ Tomuto hudebnímu zpracování se podrobněji věnuje kapitola 4 Claudio Monteverdi – *L'Arianna*.

¹⁶ Tomuto hudebnímu zpracování se podrobněji věnuje kapitola 5 Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*.

<i>Lamento d'Arianna</i>	Giulio Cesare Antonelli (1606-1649)	madrigal	italština
<i>Pianto d'Arianna</i>	Francesco Antonio Costa (1615-1626)	madrigal	italština
<i>Ariane des yeux pour suivoit</i>	Louis Lemaire (1694-1750)	píseň	francouzština
<i>Ariadne auf Naxos</i>	Jiří Antonín Benda (1722-1795)	melodram	němčina
<i>Arianna e Teseo</i>	Nicolo Antonio Zingarelli (1752-1837)	canzonetta	italština

Námět Ariadnina příběhu byl zpracován také v několika baletních představení. Vzniklo dílo *Ariane* italského skladatele Gaspara Anglioliniho (1731-1803), *Arianna abbandonata* Giuseppe Sighicelliho (1737-1826) a *Bacchus et Ariane* Francouze Alberta Roussela (1869-1937).

Tabulka 7: Balet, 18 - 20. století

Dílo	Hudební skladatel	Žánr
<i>Arianna</i>	Gasparo Angliolini (1731-1803)	balet
<i>Arianna abbandonata</i>	Giuseppe Sighicelli (1737-1826)	balet
<i>Bacchus et Ariane</i>	Alberta Roussel (1869-1937)	balet

Mytologickým příběhem o Ariadně byly inspirovány také některé instrumentální skladby. Barokní skladatel Pietro Antonio Locatelli (1695-1764) zkomponoval *Concerto grosso Es Dur*, op. 7, č. 6 s názvem *Il pianto d'Arianna*. Orchestrální skladbu *Arianna abbandonata de Teseo* složil skladatel Raffaello Orgitano (1770-1812) a skladatel Richard Bennet (1953) vytvořil smyčcový kvartet *Lamento d'Arianna*. John Travers (1703-1758) je autorem variací pro cembalo na předehru

Händelovy opery *Arianna a Creta*. Johanna Caspara Ferdinanda Fischera (1656-1746) inspiroval Ariadnin příběh ke kompozici varhanní skladby *Preludes and Fugues (Ariadne musica)* a Georg Katzer (narozen roku 1935) zkomponoval rondo *Bevor Ariadne kommt*.

Tabulka 8: Instrumentální skladby, 17. – 20. století

Dílo	Hudební skladatel	Žánr
<i>Preludes and Fugues (Ariadne musica)</i>	Johann Caspar Ferdinand Fischer (1656-1746)	skladba pro varhany
<i>Il pianto d'Arianna</i>	Pietro Antonio Locatelli (1695-1764)	concerto grosso
<i>Variace (Arianna a Creta)</i>	John Travers (1703-1758)	variace pro cembalo
<i>Arianna abbandonata de Teseo</i>	Raffael Orgitana (1770-1812)	orchestrální dílo
<i>Bevor Ariadne kommt</i>	Georh Katzer (1935)	rondo
<i>Lamento d'Arianna</i>	Richard Bennet (1953)	smyčcový kvartet

4 Claudio Monteverdi – *L'Arianna*

4.1 Vznik opery

Claudio Monteverdi (1567-1643) zkomponoval operu *L'Arianna* (*Ariadna*) na libreto básníka Ottavia Rinucciniho.¹⁷ Poprvé bylo dílo uvedeno v Mantově 28. 5. 1608 při příležitosti zasnub Francesca Gonzagy a savojské infantky Margarety.¹⁸

Monteverdiho *L'Arianna* se do dnešní doby v úplnosti nedochovala.¹⁹ Původně měla tato „*Tragedia rappresentata in musica*“ prolog a osm scén.²⁰ Je známo libreto opery a pouhý fragment z hudebních částí díla pojmenovaný *Lamento d'Arianna* (*Nářek Ariadnin*). Ten byl v originální kompozici přerušován vstupy sboru a Ariadniny služky Dorilly.²¹

Lamento d'Arianna upravil Monteverdi také do podoby pětihlasého polyfonního madrigalu *Lasciate mi morire* a do duchovní skladby *Pianto della Madonna*. V roce 1623 vydal Claudio Monteverdi nářek *Lamento d'Arianna* samostatně.²²

4.2 Obsah opery

Děj opery *L'Arianna* začíná prologem. Římští bohové, Venuše a Amor, očekávají příjezd Thésea a Ariadny na pustém ostrově Naxos. Milenci utíkají z Kréty do Athén poté, co Théseus zabil netvora Mínotaura. Venuše zná Théseovy plány, ví, že chce Ariadnu opustit a pokračovat na cestě do Athén sám. Amor proto nabízí Venuši pomoc – oživení Théseovy lásky k Ariadně. Bohyně se ale rozhodne spojit Ariadnu s bohem Bakchem.

Po neklidném spánku na ostrově Naxos se Ariadna vzbudí a spolu se svou služkou Dorillou se vrací na břeh, kde kotví Théseova loď. Jakmile Ariadna zjistí, že Théseus odplul do Athén sám, propukne v nešťastný nářek a žádá svou smrt. Venuše zasáhne a

¹⁷ Ottavio Rinuccini (1562-1621) byl italský básník, který proslul již svým textem k opeře *Dafné* Jacopa Periho z roku 1594.

¹⁸ Mantova byla Monteverdiho domovem v letech 1590 -1612. Působil jako violista, zpěvák a skladatel vévody Vincenza. Roku 1603 byl jmenován dvorním kapelníkem. Štědroň, 1985, s. 17-30

¹⁹ Partitura shořela při drancování Mantovy. Homolka, 1967, s. 109

²⁰ Trojan, 2001, s. 19

²¹ Kačic, 2009, s. 73

²² Tamtéž, s. 73

přivolá Bakcha, který se s Ariadnou zasnoubí a věnuje jí korunku z hvězd.

4.3 Lamento d'Arianna

Lamento d'Arianna, které zpívá nešťastná Ariadna, je plné smutku a bolesti nad nenaplněnou láskou. Skladatel do nářku promítl i svůj osobní příběh, smutek nad smrtí své ženy.²³ Dějově je lamento zařazeno do okamžiku Théseova odjezdu z ostrova Naxos, kde Ariadna zůstává sama. Dochovaný text lamenta vyjadřuje Ariadninu touhu po smrti poté, co nenachází útěchu a běduje nad svým osudem.

„Lasciate mi morire, E che volete voi che mi conforte. In così dura sorte, in così gran martite? Lasciate mi morire.

O Teseo, o Teseo mio, sì che mio ti vo' dir, chè mio pur sei, benché t'involi, ahi crudo! A gli occhi miei. Volgiti, Teseo mio, volgiti, Teseo, o Dio!

Volgiti indietro a rimirar colei. Che lasciato ha per te. La patria e il regno, e'n queste arene ancora, cibo di fere dispietate e crude, lascerà l'ossa ignude.“

Překlad do češtiny:

Nechte mě zemřít, a co žádáte, vy, kdož chcete utěšit můj strašný osud, to velké utrpení? Nechte mě zemřít.

O, můj Thésee, chci tě nazývat mým, pro mne jsi stále můj, i přesto, že jsi zmizel – ach, ty krutý! – z mých očí.

Vrať se, můj Thésee, vrať se, o Bože! Vrať se znovu a podívej se na ni, na tu, která pro tebe opustila svou vlast a království a která v tomto písku zanechá své holé kosti, potravu pro nemilosrdné a divoké šelmy.²⁴

Monteverdi ve svých operách „dovedl k vrcholu florentskou recitativní techniku a současně objevil princip lamenta, k němuž se postupně v dalších dramatických skladbách navracel.“²⁵ Na Ariadnině nářku lze také ilustrovat dobovou afektovou teorii a užití hudebně rétorických figur. Teorie označené *Affektenlehre* se rozvíjely již

²³ Štědroň, 1985, s. 58

²⁴ Přeložila autorka bakalářské práce. *Lamento d'Arianna* je uvedeno na příloženém disku CD.

²⁵ Tento typ nářku byl předznamenán již zpěvem Orfea ve stejnojmenné opeře *L'Orfeo* Claudia Monteverdiho (1607). V jeho dalších operách bylo lamento spjato pouze se ženskými rolemi, Penelopou (opera *Odyseův návrat – Il ritorno d'Ulisse in patria*) a Ottavií (opera *Korunovace Poppey – L'incoronazione di Poppea*). Štědroň, 1985, s. 28.

poprvé použil basso continuo. Nově se v jeho madrigalech objevovaly sólové, dvojhlásé i trojhlasé zpěvy s doprovodem hudebních nástrojů. V sedmé a osmé knize madrigalů se Monteverdi zabýval milostnými motivy společně s vojenskou tematikou, čímž reagoval na tehdejší politickou situaci v Evropě.³¹ Poslední knihou madrigalů završil Claudio Monteverdi éru tohoto hudebního žánru.³²

Lasciate mi morire, pětihlasý polyfonní madrigal zahajuje šestou knihu madrigalů z roku 1614. Madrigal je rozdělen do čtyř částí: *Lasciate mi morire*, *O Teseo*, *Teseo mio*, *Dove, dove e la fede* a *Ahi ch'ei non pur risponde*.³³

The image shows a musical score for five voices: Canto, Quinto, Alto, Tenore, and Basso. The lyrics are: "Las-cia - te - mi mo - ri - re - las - cia - te - mi mo - ri - re E chi vo -". The score is in C major, 4/4 time, and features a polyphonic texture with overlapping vocal lines. A fermata is placed over the final note of the Canto part.

Claudio Monteverdi – *Lasciate mi morire*, t. 1 - 8³⁴

Lamento d'Arianna zní v melodii vrchního hlasu (označené *canto*), druhý hlas (quinto) se připojuje převážně v terciích. Střední hlasy (*alto* a *tenore*) nastupují imitačně. Spodní hlas (*basso*) zprvu kopíruje basovou linku z partu sólového zpěvu *Lamenta d'Arianna*.³⁵

³¹ V letech 1618-1648 probíhala v Evropě třicetiletá válka.

³² Štědroň, 1985, s. 36-57

³³ Tamtéž, s. 199

³⁴ Notový materiál je převzat z internetové databáze: Dostupné z WWW:

<[³⁵ Ukázka madrigalu *Lasciate mi morire* je uvedena na přiloženém disku CD.](http://imslp.org/wiki/Madrigals,_Book_6,_SV_107%E2%80%9393116_(Monteverdi,_Claudio)>.</p>
</div>
<div data-bbox=)

5 Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*

5.1 Vznik melodramu

Jiří Antonín Benda (1722–1795) zpracoval Ariadnin příběh na podzim roku 1774 jako melodram *Ariadne auf Naxos* (*Ariadna na Naxu*). Využil text německého dramatika Johanna Christiana Brandese,³⁶ který jej připravil jako východisko pro melodram.³⁷ Jako vhodného autora Brandes nejprve oslovil Antona Schweitzera,³⁸ ten ale dílo nedokončil. Zhudebnění bylo poté svěřeno J. A. Bendovi, který melodram zkomponoval. Premiéra proběhla 27. 1. 1775 v Gothě.³⁹ Titulní roli Ariadny ztvárnila zpěvačka a herečka Charlotta Brandesová, manželka J. Ch. Brandese.⁴⁰

Ariadna na Naxu nebyla jediným Bendovým melodramem. Navázal na melodramatickou tvorbu Jeana-Jacques Rouseaua⁴¹ a ve svých dílech tento žánr dále rozvíjel. Po úspěchu *Ariadny* následoval melodram *Médea*. I v něm Benda zhudebnil příběh řecko-římské mytologie, který do podoby libreta zpracoval Friedrich Wilhelm Gotter.⁴² Premiéra se konala 1. 5. 1775 v Lipsku. Roku 1779 proběhla v Gothě inscenace posledních dvou melodramů Jiřího Antonína Benda. *Pygmalion*, dílo, k němuž vytvořil textovou složku F. W. Gotter a *Theone*.⁴³

5.2 Obsah

V melodramu *Ariadne auf Naxos* je zpracována závěrečná část mýtu. V díle je upřednostněna emocionální stránka příběhu, prožitky hlavních hrdinů, láska, kterou Théseus cítí k Ariadně, smutek a zoufalství, jež je spojeno s jeho odjezdem. Libreto také zachycuje Ariadnino vzpomínání na Athény, hrůzu a obavy z prostřední neznámého ostrova Naxos. Přírodní živly jako bouře, divoké moře a zvuky dravých zvířat nakonec přivedou Ariadnu k tragické smrti.

³⁶ Christian Brandes (1735-1799) byl německý dramatik.

³⁷ Brandes vycházel při psaní *Ariadne auf Naxos* z tragického textu Heinricha Wilhelma Gerstenberga (1737-1823). Jeho text zhudebnil Johann Adolf Scheibe (1708-1776) ve stejnojmenné kantátě (1765).

³⁸ Anton Schweitzer (1735-1787) byl německý operní skladatel. Zkomponoval např. opery *Elysium* (1770), *Alceste* (1773) nebo *Rosamunde* (1780).

³⁹ Inscenace proběhla na barokním zámku Schloss Friedenstein.

⁴⁰ Hůlka, 1903, s. 40

⁴¹ Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) byl francouzský spisovatel, filozof a hudební skladatel.

⁴² Friedrich Wilhelm Gotter (1764-1797) byl německý básník a dramatik.

⁴³ Smolka, 2001, s. 317. Název melodramu *Theone* byl později změněn na *Almansor und Nadine*. Autor libreta není znám.

Děj melodramu se odehrává na ostrově Naxos a je rozdělen do dvou výstupů. V nich se objevují tři hlavní postavy – Ariadna, Théseus, Oreada a několik Řeků. V prvním výstupu vystupuje pouze postava Thésea,⁴⁴ který hovoří sám k sobě. Ariadnu miluje, je jí vděčný za svůj život. Vyvedla ho z labyrintu a zachránila před netvorem Mínotaurem. Théseus se ale rozhodne Ariadnu opustit. Plný trápení, výčitek a smutku se Théseus se spící Ariadnou loučí a společně se svou družinou opouští ostrov.

Druhý výstup začíná procitnutím Ariadny do krásného prosluněného rána. Hovoří o lásce a překrásném svítání, dokud nepocítí svou samotu na neznámém ostrově. Na scéně taktéž zazní hlas horské nymfy Oready, která prozradí skutečný důvod Ariadnina osamění. Théseus uprchl. K Ariadninu smutku se připojuje i neklidné počasí a bouře. Oreadin hlas navádí Ariadnu ke skoku do rozbouřeného moře. Ariadna nakonec ze zoufalství, samoty a velkého neštěstí nad nenaplněnou láskou a strachem z přírodních živlů skáče ze skály do vody. Tato tragická scéna uzavírá celé dílo.⁴⁵

5.3 Hudební charakteristika

Ariadna na Naxu je vystavěna na důsledném střídání hudebních ploch s mluveným slovem. Pouze v závěru melodramu v obsahově velmi vypjaté části dojde k propojení hudby a slova. Hudební vstupy vytvářejí jasné, krátké a stručné celky, maximálně čtyřtaktové. Benda je sám označil za mezivěty. Orchester hraje v obsazení flétny, hoboje, fagoty, lesní rohy, pozouny, housle, violy a cembalo.

Dílem prochází několik výrazných hudebních témat – Théseovo téma, Ariadnino téma a téma bouře. V předehře je možné identifikovat téma Théseovo, označené *Un Poco grave e largo* v tónině Es dur a čtyřčtvrt'ovém taktu. Obsahuje dva výrazné motivy, které hrají smyčcové nástroje. První motiv (t. 1, 2) je tvořen akordickými rozklady v tečkovaném rytmu prvních a druhých houslí. Druhý motiv (t. 3, 4) obsahuje vzestupné oktávové běhy.

⁴⁴ Řekové se na scéně neobjevují, pouze občas volají na Thésea, aby společně s nimi odplul do rodného Řecka.

⁴⁵ Hůlka, 1903, s. 47-55.

Un poco grave e largo

Violini I. II.

Viole I. II.

Viol. I. II.

Vle I. II.

Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*, t. 1 - 4⁴⁶

Téma prochází celou předehrou až do Théseova nástupu na scénu. Podruhé se téma Thésea objeví ve druhém výstupu, v němž Ariadna zjistí, že ji Théseus definitivně opustil a zanechal samotnou na ostrově.

Podobně důležité je melodické jemné téma, charakteristické pro Ariadnu. Je z něj cítit láska, krása a nevinnost. Poprvé zazní ve chvíli, kdy je Théseus vytržen ze svých myšlenek na odjezd, Ariadna se ze spánku pohne a vzdychne. V tempu *Andante quasi allegretto*, tříčtvrtovém taktu a tónině C dur zní jemná melodie hoboje, která je doprovázena akordickými rozklady prvních a druhých houslí v osminových a šestnáctinových hodnotách. Harmonie tématu je založena na kadenci.

⁴⁶ Hudební ukázky jsou ofoceny z partitury *Arianna a Naxos*. (Benda, 1984)

Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*, t. 58 - 63

Podruhé se Ariadnino téma objeví v okamžiku, kdy je Théseus svou družinou volán na loď a odchází s Řeky. Naposledy zůstane stát a hledí s lítostí na Ariadnu. Hudba se navrací ve stejném tempu i taktu, dojde ke změně tóniny.

5.3.1 Svítání

Jiří Antonín Benda využívá v *Ariadně na Naxu* všech hudebně výrazových prostředků a možností jednotlivých hudebních nástrojů k tomu, aby předznamenal obsah následujícího textu.⁴⁷ Hudebními prostředky skladatel vyjádřil přírodní zvuky či jevy – bouři s hromy a blesky, hukot lesa, východ slunce, tlukot srdce, řev lva, atd. Odpovídajícího výrazu skladatel dosáhl barvou hudebních nástrojů, způsobem hry, harmonickými a metroritmickými prostředky.

Zvukomalebným příkladem Bendovy kompozice je svítání z druhého výstupu. To zahajuje Ariadnino procitnutí z krásného snu o Théseovi. Stále ještě neví, co ji čeká, nezná krutou realitu, neví, že je sama na pustém ostrově, opuštěna Théseem. Ariadnina radostná nálada je umocněna také počasím – slunečným a teplým ránem.

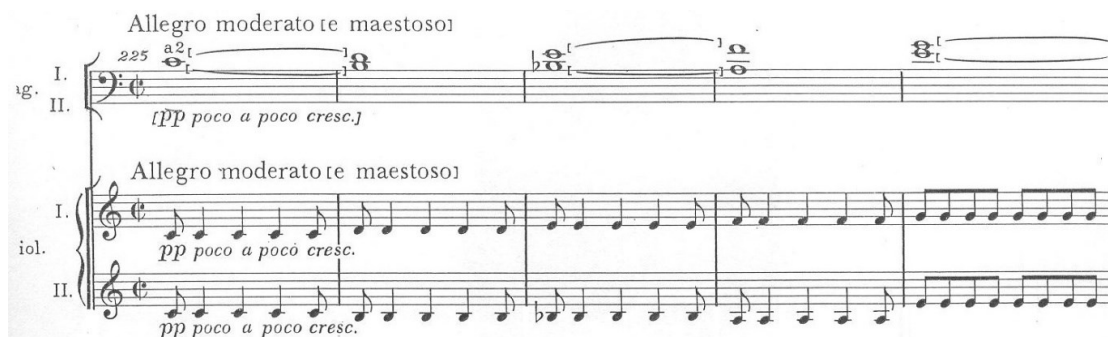
⁴⁷ Pilková, 1960, s. 63-68.

Skladatel k tomu využil jemnou, dynamicky slabší melodii, hranou staccato, ve středně rychlém tempu (*Andantino quasi allegretto*). Hudba se střídá s Ariadniným monologem: „*A jaké nádherné jitro. Vítej, buď zdrávo, mé růžové ráno. Snad žádné nikdy nebylo sladší. Slunce se bdí. Nad hřeben hor už dýchá svou ohnivou zář.*“⁴⁸

Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*, t. 213 - 216

Svítání je zhudebněno v následujícím úryvku *Allegro moderato e maestoso*. Synkopicky rytmizovaná melodie narůstá v intervalových postupech sekundy od tónu c^1 až k c^3 . Melodii vyjadřující východ slunce tvoří flétny a fagoty, které jsou vedeny v delších rytmických hodnotách nad pravidelným rytmem v partu smyčců. Svítání je zvukomalebně podpořeno také dynamickým zesilováním.⁴⁹

Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*, t. 225 - 229

5.3.2 Bouře

Zvukomalebně je v *Ariadně na Naxu* vyjádřen také další přírodní jev – bouře.⁵⁰ Toto výrazné téma se objeví během druhého Ariadnina výstupu, a to hned několikrát. Hromy zazní v okamžiku Ariadniny konfrontace se samotou, volá svého Thésea. Místo odpovědi zní jen hukot lesa a hrozivá bouře. Ta je v melodramu vyjádřena

⁴⁸ Benda, 1984, s. 96

⁴⁹ Ukázka Svítání je uvedena na přiloženém disku CD.

⁵⁰ Ukázka Bouře je uvedena na přiloženém disku CD.

rychlými stoupajícími pasážemi a tečkovaným rytmem, které hrají nástroje unisono. Do části tempově označené jako *Allegro*, v tónině d moll, zařadil Benda zvukomalebně postupně tři projevy bouřky ve formě vzestupných pasáží v partech všech hudebních nástrojů.

Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*, t. 434 - 436

Bouře zazní znovu na konci díla ve velmi vypjatém okamžiku. Svým hrozivým charakterem předjímá tragický konec celého melodramu. K unisonovým pasážím a synkopickému rytmu se dále připojují tympány, jejichž zesilující tremolo prostupuje celou částí a graduje hudební složku k tragickému vrcholu. Krátké blesky poté zazní několikrát samostatně a střídají se po jednom taktu se zoufalými výkřiky Ariadny.

*Schrecklich!
Schrecklich!
Hrůza a děs!
Quel spectacle
horrible.*

*Barmherzige Götter!
Gnade, Gnade! (kneend)
Milostrní boží!
Milost, milost! (klečíc)
Dieux miséricordieux!
Grâce! Grâce! (Elle tombe à genoux.)*

Jiří Antonín Benda – *Ariadne auf Naxos*, t. 562 - 563

Zcela poprvé dojde v závěru melodramu k propojení hudby a mluveného slova. Společně s proměnou scény (pomalé stmívání do úplné tmy)⁵¹ a melodií smyčcových nástrojů Ariadna skáče do rozbouřeného moře: „*Bozi! Bozi, milost! Marně. Pomoc! Thésee! Ách.*“⁵² Poslední čtyři takty unisonových pasáží uzavírají Bendův melodram *Ariadna na Naxu*.

⁵¹ Notový materiál začleňuje poznámku: „*Je slyšet rachocení hromu a vzrůstající se vichřice bouří, stmívá se, až nastane úplná tma, která je tu a tam rozdělena bleskem.*“ (Benda, 1984, s. 116)

⁵² Benda, 1984, s. 116

6 Richard Strauss – *Ariadne auf Naxos*

6.1 Vznik opery

Opera *Ariadne auf Naxos* (*Ariadna na Naxu*) Richarda Strausse (1864-1949) je novátorským spojením řecko-římské mytologie s francouzskou komedií spisovatele, herce a dramatika Molièra. Libreto napsal rakouský básník Hugo von Hoffmannsthal.⁵³ Premiéra proběhla 4. 10. 1916 ve Vídeňské státní opeře.

Impulzem pro vznik opery byla výzva režiséra Maxe Reinhardta, který žádal činohru s hudbou pro Německé divadlo v Berlíně. Pro tento účel byla vybrána Molièrova komedie *Měšťák šlechticem*.⁵⁴ Její podtitul zněl *Comédie-Ballet*, tj. „činohra, kterou prostupuje často zpěv a balet. Tančí tu krejčovští učedníci, kuchaři, Turci, finále tvoří velký 'balet národů', kde se zpívá i různými jazyky.“⁵⁵

Strauss s Hoffmannsthalem chtěli nahradit původní závěrečný „balet národů“ krátkou mytologickou operou – *Ariadna na Naxu* s postavami *commedie dell'arte* v netradičních antických kostýmech. Ke vhodnému nástupu druhého příběhu zvolili oba umělci dějovou vsuvku, v níž se připravuje uvedení hry o Ariadně na přání pana Jourdaina, který představení pořádal. Ten také žádá, aby se Ariadnin děj zkombinoval s příběhem o tehdejší populární tanečnici Zerbinettě a jejích čtyřech milencích. Strauss s Hoffmannsthalem prolnutí obě díla do jednoho, spojili mytologický příběh s francouzskou komedií. Spojení v jedno bylo nákladné a prolnutí dvou zcela odlišných pásem působilo nesourodě. Premiéra⁵⁶ trvala pět hodin. Hoffmannsthal libreto přepracoval. Původní Molièrův příběh o komickém obchodníkovi Jourdanovi z opery zcela vymizel. Strauss s Hoffmannsthalem vytvořili krátkou úvodní scénu, v níž se objevuje nová postava mladého skladatele.

⁵³ Hugo von Hoffmannsthal (1874-1929) byl rakouský libretista, básník, dramatik a esejista. Svá díla vydával také pod pseudonymem Loris a Theophil Morreu.

⁵⁴ Děj příběhu se odehrává v domě obchodníka s látkami pana Jourdaina, jenž se pokouší stát se šlechticem. Jeho snažení je komické a nepřináší požadovaný výsledek.

⁵⁵ Národní divadlo, 1977, s. 5

⁵⁶ Premiéra první verze opery *Ariadne auf Naxos* proběhla 25. 10. 1912 ve Stuttgartu.

6.2 Obsah

Děj opery začíná prologem, který se odehrává v 17. století v domě bohatého vídeňského muže. Tam má být poprvé uvedena opera mladého skladatele - *Ariadna na Naxu*. Hostitel ale požaduje něco veselého a navrhuje připojit k opeře o Ariadně také příběh o tanečnici Zerbinettě a jejích čtyřech ctitelích. Mladý skladatel je velmi pohoršen a obává se znehodnocení svého díla. Na Zerbinettin nátlak skladatel nakonec svolí a hra začíná.

Mytologická část opery o Ariadně je zasazena do prostředí ostrova Naxos. Vystupují v ní postavy Ariadna, Bakchus, Najáda, Dryáda, Echó, Zerbinetta, Harlekýn, Skaramouche, Truffaldino a Brighella. Děj začíná v okamžiku, kdy Théseus opustil Ariadnu a vrací se do Athén. Ariadnin smutek a pocit zrady se pokouší změnit nymfy Najáda, Dryáda a Echó. Ariadnu svým zpěvem uspí a doufají, že spánek její trápení zažene. Ani po procitnutí nemyslí Ariadna na nic jiného a čeká na smrt, na boha Herma, převozníka mrtvých duší do podsvětí. Mezitím usilují postavy commedia dell'arte – Harlekýn, Skaramouche a Truffaldino – o svou vyvolenou Zerbinettu. Vítězem se stane Harlekýn. Na ostrov vzápětí připlouvá loď s bohem Bakchem a Ariadna, v domnění, že si pro ni jede Hermés, mu jde naproti. Když uvidí krásného Bakcha, zamiluje se do něj, stejně tak jako on do ní. Opera tak končí láskou a dojetím tanečnice Zerbinetty, která celou scénu sleduje.⁵⁷

6.3 Ach! Wo war ich?

V opeře *Ariadne aux Naxos* se objevuje Ariadnino lamento – nářek, vyjadřující smutek nad nešťastnou láskou. Ariadnina árie *Ach! Wo war ich?* je umístěna na začátek mytologického příběhu. Po krátké instrumentální předehře nejprve nymfy Najáda, Dryáda a Echó hledí na ležící Ariadnu a zpívají o jejím tragickém osudu. Vzápětí sama Ariadna nařiká nad samotou, láskou, která v ní zemřela a žalem, jež přetrval.

„Wo war ich? tot? und lebe, lebe wieder. Und lebe noch?. Und ist ja doch kein Leben, das ich lebe! Zerstückelt Herz, willst ewig weiter schlagen? Was hab' ich denn

⁵⁷ Národní divadlo, 1977, s. 11

geträumt? Weh! schon vergessen! Mein Kopf behält nichts mehr; Nur Schatten streichen. Durch einen Schatten hin.

Und dennoch, etwas zuckt dann auf und tut so weh! Ach!“

Překlad do češtiny:

„Kde jsem byla? Mrtvá? A žiji, žiji zase? A žiji ještě? A přece, to není život, to, co žiji. Rozpolcené srdce bude zas trochu bít? Co se mi to jen zdálo? Už jsem zapoměla. Má hlava si již nic nepamatuje, jen rozmazané stíny. A přece se jeden stín tak zmítá a trpí. Ach!“⁵⁸

The image shows a page of a musical score for Richard Strauss's *Ariadne auf Naxos*, Act 1, measures 14-25. The score is in 3/4 time, marked *Lento*. It features vocal lines for Echo and Ariadne, and a piano accompaniment. The lyrics are in German and Czech. The score includes dynamic markings such as *p*, *pp*, and *esp. pp*, and tempo markings like *Lento* and *M. ♩ = 66*. The page number 25 is visible at the top right of the second system.

Richard Strauss – *Ariadne auf Naxos*, t. 1 – 14⁵⁹

Ariadnina árie *Lento* je zapsána ve třičtvrtěovém taktu. Výběr tempa navozuje již od počátečních tónů melodie pochmurnou náladu Ariadnina smutku. Ten je také vyjádřen vzdechy, které umocňují žalostný charakter celé árie. Vzdech zazní v intervalu zmenšené kvinty **b¹-fes²** hned dvakrát – zmenšené kvinty zahajují a ukončují Ariadnin

⁵⁸ Překlad do češtiny. Přeložila autorka bakalářské práce.

⁵⁹ Notový materiál je použit z klavírního výtahu *Ariadne auf Naxos* (Strauss, 1916).

nářek.⁶⁰ Zpočátku velmi slabá dynamika Ariadniny melodie je brzy vygradována společně s tempovým zrychlením, které důrazně kopírují Ariadnin žal nad samotou na ostrově Naxos. V této árii je využito menších intervalových postupů a přerušení melodické linky pomlčkou podobně jako tomu bylo v díle Claudia Monteverdiho.⁶¹ Strauss využil drženého tónu **g¹** (t. 6-7) se slovy smrti a půltónové postupy **d¹ – cis¹**, **fis¹ – f¹** (t. 8-10) s Ariadninou otázkou „*a žiji?*“

⁶⁰ Interval zvětšené kvinty se z hlediska afektové teorie užíval k vyjádření lítostivého afektu – rétorická figura Saltus Durisculus (Schullerová, 2006, s. 179).

⁶¹ Srov. podkapitola 4.3 Lamento d' Arianna.

7 Bohuslav Martinů – *Ariane*

7.1 Vznik opery

Bohuslav Martinů (1890-1959) zkomponoval operu *Ariane* (*Ariadna*) na mytologický námět v roce 1958. Sám o ní napsal: „*Píšu novou malou operu, jeden akt, také abych si trochu odpočinul od té velké opery, Řeckých pašijí, které dají hodně práce!*“⁶² Předlohou byla skladateli *Théseova pouť* (*Voyage de Thésée*), hra francouzského básníka a dramatika Georgese Neveuxe.⁶³ Libreto ve francouzštině si napsal Martinů sám, prvotní básníkův text zkrátil a místo Thésea se stěžejní postavou celého děje stala Ariadna. Premiéra proběhla dne 2. 3. 1961 v Gelsenkirchenu.

7.2 Obsah

Martinů novátorsky představil Ariadnu jako ženu, která je smířena se svým osudem a Théseovi odpouští. „*V myšlenkách a vzpomínkách Ariadny zůstane Théseus vítězem nad horší stránkou své bytosti.*“⁶⁴ V opeře se objevuje Ariadna, Théseus, Burún, Mínotaurus, Strážce, Stařec a sedm mužů z Athén. Samotný příběh začíná Théseovým příjezdem na Knóssos, aby společně s dalšími Athéňany zabil bájného Mínotaura a skoncoval tak s krutou lidskou daní. Neveuxův námět se odlišuje od klasického řecko-římského mýtu způsobem boje, který je pro netvora příznačný – Mínotaurus se v boji mění a bere na sebe podobu svého nepřítele. Jaroslav Mihule tento novátorský prvek hodnotí jako „*hodnotnou moderní metamorfózu antického dramatu.*“⁶⁵

Théseus se rozhodne s netvorem utkat a skoncovat s jeho životem, i když šance jsou velmi malé. Théseus se také seznámí s Ariadnou a zamiluje se do ní. V labyrintu brzy zemře Burún, jeden z athénských mužů, a proto se i Théseus vydá do útrob labyrintu, odkud se prozatím nikdo navrátil. Ariadna ho prosí, aby odešel, ale ten na její rady nedá a vydá se Mínotaura zabít. V boji zvítězí Théseus hned dvěma způsoby – porazí netvora a zároveň sám sebe.⁶⁶ Z ostrova nakonec odplouvá a zanechává Ariadnu samu

⁶² Mihule, 1974, s. 183

⁶³ Georges Neveux (1900-1982) byl francouzský dramatik a básník. Neveuxova hra *Julietta* byla také inspirací pro operu Bohuslava Martinů – *Julietta aneb Snář* (1938).

⁶⁴ Pečman, 1989, s. 69

⁶⁵ Mihule, 1974, s. 183

⁶⁶ Théseovu podobu, kterou na sebe netvor vzal.

na rodném Knóssu. Ariadnina závěrečná árie celý příběh uzavírá.⁶⁷

7.3 Ária

Bohuslav Martinů se nechal při kompozici opery *Ariane* inspirovat strukturou barokní opery. „*Martinů našel hlubinu bezpečnosti v principu monteverdiovské barokní monodie.*“⁶⁸ Dílo je rozděleno na tři instrumentální předehry a tři obrazy. Předehry jsou označené jako Sinfonia No. 1, Sinfonia No. 2 a Sinfonia No. 3. Po první Sinfonii následuje prolog a první ze tří obrazů (označených skladatelem jako tableau). Celou operu uzavírá Ariadnina árie ve stylu slavného barokního *Lamento d'Arianna*. Jak uvádí Anna Hostomská: „*Tři obrazy jsou zároveň třemi fázemi Ariadnina duševního vývoje: V první nalézá lásku, ve druhé ji ztrácí a ve třetí se loučí usmířena s osudem.*“⁶⁹ Orchester hraje v obsazení flétny, hoboje, klarinety, fagoty, lesní rohy, trubky, trombony, tympány, bicí, celesta, harfa, klavír a smyčcové nástroje.

V Ariadnině árii je patrná spojitost s dílem *Lamento d'Arianna* Claudia Monteverdiho. Jan Trojan charakterizoval závěrečný Ariadnin zpěv Bohuslava Martinů takto: „*Komponista naplnil symbolistní děj překrásnou meditativní hudbou. Nikdy se nepřiblížil tradici barokní opery jako právě v tomto díle, jak to prozrazuje nejen několikrát se vracející orchestrální ritornel, ale zejména velká závěrečná árie Ariadny, jakási replika proslulého fragmentu Claudia Monteverdiho ze stejnojmenné ztracené opery.*“⁷⁰

Martinů i Monteverdi umístili nářek tak, že zaznívá po odjezdu Thésea a dokresluje Ariadninu samotu a nenaplněnou touhu po lásce. Martinů zvolil pro uvedení árie instrumentální předehru (Sinfonia No. 3) *Larghetto*, obsazenou pouze smyčcovými nástroji (1. a 2. housle, violy, violoncella a kontrabasy). Následující vstup navíc v několika taktech ilustruje Théseův odjezd jak textovou složkou: „*Připraveni jste? – Jsme – Tak rychle! Zvedněte kotvu! A pak vzhůru všechny plachty,*“ tak hudebními prostředky – trubky ohlašují slavnostní odjezd, zpěv řeckých mladíků je v posledních taktech zeslabován do ztracena.

⁶⁷ Šafránek, 1979, s. 108-111

⁶⁸ Pečman, 1989, s. 69

⁶⁹ Hostomská, 1999, s. 571

⁷⁰ Trojan, 2001, s. 340

Lamento je zkomponováno ve stylu barokního zpěvu *Da Capo*,⁷¹ ke kterému jsou připojeny ještě další dva díly. Nářek je složen z pěti částí, které se proměňují jak harmonicky, tak melodicky, výrazově i tempově. První (*Andante*) a třetí část (*Andante moderato*) jsou si hudebně velmi podobně. Ariadna touží Thésea ještě naposledy spatřit a dát mu sbohem. Druhá část *Poco Allegretto* a čtvrtá *Allegro assai* jsou rychlejší. Text nářku opět obsahuje Ariadninu touhu po posledním rozloučení a sama hovoří o možnosti utéct pryč. Árii uzavírá poslední část v tempu *Andante molto*. Jedná se o velmi výrazný díl jak svou dynamikou, tak obsahem. Ariadna navazuje na předešlou část, kde zpívá o možnosti úkrytu a přeje si ve skalách zemřít.

Vliv barokní árie je patrný nejenom v samotné formě, ale také ve výstavbě melodické linky. Ta je v poslední části *Andante molto* tvořena půltónovými kroky **d²- cis², d²- des²** (t. 6, 9). Podobných intervalových postupů je užito také se slovy mourir (zemřít) či adieu (sbohem).⁷²

Bohuslav Martinů – Ariane, t. 983-991⁷³

⁷¹ Velká třídílná forma s reprízou ABA.

⁷² Srov. podkapitola 4.3 Lamento d'Arianna

⁷³ Notový materiál je použit z klavírního výtahu *Ariane* (Martinů, 1952).

Árii ukončuje šest taktů jemné instrumentální melodie v tempu *Poco allegretto*, kterou Martinů napsal pro celestu. Sestupně a vzestupně vedená jednoduchá melodická linka je předposledním taktu doplněna o dva akordy G dur, hrané společně se smyčci stylem arpeggio. Poslední takt uzavírá celé dílo jemnými opakujícími se akordy G dur ve staccatu.

1008 *Poco allegretto*

A. *e* leb wohl!
| a - dieu! |

f

1013

A.

mf

Ende der Oper
Fin de l'Opéra

Stich und Druck: Bärenreiter, Kassel

Bohuslav Martinů – Ariane, t. 1008-1015

8 Závěr

Bakalářská práce představila ve své první části obsah mytologického příběhu o Ariadně. Uvedla jeho nejznámější podobu včetně dvou alternativních verzí, vyprávění z Kréty a Kypru.

Dále bylo vyhledáno značné množství hudebních titulů, ve kterých se objevila postava Ariadny. Přehled byl sestaven na základě tří zdrojů – hudebně teoretického slovníku Vladimíra Spousty, hudební encyklopedie Grove a internetové databáze RISM. Z této výzkumné činnosti vyplynulo několik závěrů. Nejvíce oblíbený byl Ariadnin příběh v tvorbě barokních skladatelů. V menší míře se věnovali stejnému tématu také skladatelé následujících hudebně historických období. Nejčastěji byl příběh o Ariadně zastoupen v díle italských skladatelů, dále pak německých, anglických, francouzských a objevil se i u dvou českých skladatelů. Ariadnin příběh se vyskytl v různých hudebních žánrech. Nejčastěji se jednalo o žánr opery. Skladatelé volili ke zhudebnění opakovaně libreto Pietra Pariatiho, významný text vytvořil také Ottavio Rinuccini. Častým žánrem byla také kantáta, méně potom madrigal, píseň, balet či melodram. Za zmínku stojí instrumentální skladby, v jejichž názvu se vyskytla postava Ariadny – smyčcový kvartet, rondo, skladba pro varhany či variace pro cembalo. Podrobný přehled dohledaných děl s Ariadniným námětem je uveden v příloze. Představu o životnosti jednotlivých děl doplnil souhrn nahrávek dostupných v jednom z předních hudebních vydavatelství Naxos.

V bakalářské práci byla dále věnována pozornost čtyřem hudebním provedením – operám *L'Arianna* Claudia Monteverdiho, *Ariadne auf Naxos* Richarda Strausse a *Ariane* Bohuslava Martinů a také melodramu *Ariadne auf Naxos* Jiřího Antonína Bendy. Z provedených analýz vyplynulo několik závěrů. Jednotlivá hudební díla se po literární stránce liší svým obsahem. Opera Bohuslava Martinů vypráví celý příběh – zachycuje Ariadnino seznámení s Théseem, rovněž jeho souboj s netvorem Mínotaurem, společnou cestu Ariadny a Thésea na ostrov Naxos i Ariadninu samotu po Théseově odjezdu. Claudio Monteverdi zhudebnil pouze závěrečnou část mýtu, v níž je Ariadna zanechána na ostrově Naxos. Stejnou částí děje se zabývá také dílo Jiřího Antonína Bendy i opera Richarda Strausse. Také svým závěrem se jednotlivá

díla liší. Zatímco v operách *L'Arianna* Claudia Monteverdiho a *Ariadne auf Naxos* Richarda Strausse nachází Ariadna po Théseově odjezdu opět lásku v postavě Boha Bakcha, v melodramu *Ariadne auf Naxos* Jiřího Antonína Bendy Ariadna umírá v rozbouřeném moři. Bohuslav Martinů zakončil své dílo Ariadniným rozloučením s Théseem, její další osud opera nevypráví. Jednotlivá ztvárnění se rozcházejí také počtem postav.

Z hudebního hlediska se analýza zaměřila na obsahově podobné části – Ariadnino lamento, ve kterých bylo prokázáno využití některých obdobných postupů. V díle Claudia Monteverdiho byly zmíněny vlivy afektové teorie jako využití chromatických postupů, hlubších tónů společně se slovy „*morire*“ či umístění pomlk. Bakalářská práce dále upozornila na Monteverdiho vícehlasé zhudebnění Ariadnina nářku do podoby madrigalu a duchovní kontrafaktury. V árii Ariadny z opery Richarda Strausse se rovněž objevily obdobné intervaly, konkrétně disonantní zmenšené kvinty. Také v díle Bohuslava Martinů byly patrné vlivy barokní hudby. Závěrečná Ariadnina árie je vystavěna na půdorysu *Da Capo* formy, rozšířená na pět částí. V melodii byly opět dohledány půltónové postupy a hlubší zvuková poloha se slovy „*sbohem*“. Melodram Jiřího Antonína Bendy je založen na střídání hudebních ploch a mluveného slova, dále na užití zvukomalby. Obou postupů bylo využito i v Ariadnině výstupu. Nahrávky analyzovaných skladeb jsou na přiloženém disku CD.

Použitá literatura, elektronické zdroje a hudebniny

BENDA, Jiří Antonín. *Arianna a Naxos. Melodrama. [hudebnina]*: partitura. Praha: Supraphon, 1984. 118s.

BRANSCOMBE, Peter. *Melodrama*. [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z WWW: <http://grove.knihovnahk.cz/subscriber/article/img/grove/music/F003953?q=ariadne+auf+naxos&search=quick&pos=5&_start=1#firsthit>.

ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny evropské hudby*. 4.vyd. Praha: Panton, 1972. 527s.

DRAKE, John D. *Benda: Georg Benda: Georg (Anton) [Jiří Antonín] Benda*. [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z WWW: <http://grove.knihovnahk.cz/subscriber/article/grove/music/43903pg4?q=benda+melo+drama%C2%A8&search=quick&pos=7&_start=1#firsthit>.

GRAVES, Robert. *Řecké mýty*. 2. vyd. Plzeň: Mustang, 1996. 738s. ISBN 80-7191-156-91.

GROVE MUSIC ONLINE [online]. [cit. 2015-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.oxfordmusiconline.com>>

HOSTOMSKÁ, Anna. *Opera: Průvodce operní tvorbou*. Praha: NS Svoboda, 1999. 696s.

HŮLKA, Karel. *Jiří Benda: Studie o starším českém hudebníku*. Praha-Lipsko: vydal Mojmir Urbánek, 1903. 84s.

KAČIC, Ladislav. *Dějiny hudby*. Vyd. 1. Překlad Vít Roubíček. Praha: Ikar, 2009. 383s. ISBN 978-802-4912-660.

Lamento d'Arianna, SV 22: Monteverdi, Claudio. [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z WWW:

<[http://imslp.org/wiki/Lamento_d'Arianna,_SV_22_\(Monteverdi,_Claudio\)](http://imslp.org/wiki/Lamento_d'Arianna,_SV_22_(Monteverdi,_Claudio))>.

Madrigals, Book 6, SV 107–116: Monteverdi, Claudio. [online]. [cit. 2014-06-24].

Dostupné z WWW:

<[http://imslp.org/wiki/Madrigals,_Book_6,_SV_107%E2%80%93116_\(Monteverdi,_Claudio\)](http://imslp.org/wiki/Madrigals,_Book_6,_SV_107%E2%80%93116_(Monteverdi,_Claudio))>.

MARTINŮ, Bohuslav. *Ariane. [hudebnina]: klavírní výtah.* Kassel: Bärenreiter, 1952.

MIHULE, Jaroslav. *Bohuslav Martinů: Profil života a díla.* 1. vyd. Praha: Supraphon, 1974. 261s.

MICHELS, Ulrich. *Encyklopedický atlas hudby.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 611s. ISBN 80-7106-238-3.

NAXOS Music Library: The World's Leading Classical Music Group. [online]. [cit. 2015-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.naxos.com/>>

NÁRODNÍ DIVADLO. *Richard Strauss: Ariadna na Naxu.* Praha, 1977. 11s.

PEČMAN, Rudolf. *Eseje o Martinů.* Vyd. 1. Brno: Park kultury a oddech, 1989. 199s. ISBN 80-900050-0-4.

PILKOVÁ, Zdeňka. *Dramatická tvorba Jiřího Bendy.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960. 194s.

RISM: Online catalogue of musical sources. [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z WWW: <www.rism.info/en/home.html>

SCHÜLLEROVÁ, Silvie. *Afektová teorie a hudebně rétorické figury* [online]. Brno, 2006 [cit. 2014-06-24]. Dostupné z WWW:

<http://is.muni.cz/th/21482/pdf_d/Schullerova_dizertacni_prace_korekt-1.pdf.

Dizertační práce>

SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: TOGGA, 2001. 657s. ISBN 80-302312-0-1.

SPOUSTA, Vladimír. *Hudebně-literární slovník: hudební díla inspirovaná slovesným uměním*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 166s. ISBN 978-80-210-5311-3.

STRAUSS, Richard. *Ariadne auf Naxos. [hudebnina]*: klavírní výtah s textem. Berlín: Furstner, 1916. 249s.

ŠAFRÁNEK, Miloš. *Divadlo Bohuslava Martinů*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1979. 437s.

ŠTĚDRONĚ, Miloš. *Claudio Monteverdi: Génius opery*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1985. 24s.

TROJAN, Jan. *Dějiny opery: tvůrci předloh, libretisté, skladatelé a jejich díla*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2001. 482s. ISBN 80-718-5348-8.

Příloha A:

Přehled děl inspirovaných příběhem Ariadny. Je uspořádán dvojím způsobem – dle žánrů a dle doby vzniku, v níž jednotliví hudební skladatelé žili.⁷⁴

Tabulka 1: Mýtus Ariadna a opera, baroko (1600-1750)

Název	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta	Autor libreta	Naxos ⁷⁵
<i>L'Arianna</i>	Claudio Monteverdi (1567-1643)	opera	italština	Ottavio Rinuccini (1562-1621)	
<i>L'Arianna</i>	Bernardo Pasquini (1637-1710)	opera	italština	-	
<i>Die Schöne und getreue Ariadne</i>	Johann Georg Conradi (1648-1699)	opera	němčina	Christian Heinrich Postel (1658-1705)	
<i>Ariane et Bacchus</i>	Marin Marais (1656-1728)	opera	francouzština	-	
<i>Ariadne</i>	Sigismund Kusser (1660-1727)	opera	němčina	Friedrich Christian Bressand (1670-1699)	
<i>La corona d'Arianna</i>	Johann Joseph Fux (1660-1741)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	
<i>Arianna a Creta</i>	Georg Friedrich Händel (1685-1759)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	*
<i>Arianna e Teseo</i>	Nicolo Porpora (1686-1768)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	*

⁷⁴ Přehled byl vypracován na základě tří dostupných zdrojů: hudebně-literárního slovníku (Spousta, 2011), internetového hudebního slovníku Grove a internetové databáze Rism.

⁷⁵ Představu o životnosti děl podává kolonka Naxos, která uvádí v současné době dostupná hudební díla v předním světovém vydavatelství Naxos.

<i>L'Arianna</i>	Benedetto Marcello (1686-1739)	opera	italština	Vincenzo Cassani (1677-1710/32)	*
<i>Arianna</i>	Francesco Feo (1691-1761)	opera	italština	-	
<i>La Fate</i> (<i>Arianna in</i> <i>Creta</i>)	Giovanni Albert Ristori (1692-1753)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	
<i>Arianna e</i> <i>Teseo</i>	Leonardo Leo (1694-1744)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	
<i>Arianna e</i> <i>Teseo</i>	Leonardo Vinci (1696-1730)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	
<i>Arianna e</i> <i>Teseo</i>	Giuseppe de Majo (1697-1771)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	*
<i>Arianna e</i> <i>Teseo</i>	Pasquale Carafa (1708-1787)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	
<i>Arianna e</i> <i>Teseo</i>	Antonio Maria Mazzoni (1717-1787)	opera	italština	Giovanni Manzoli (1720- 1782)	
<i>Arianna e</i> <i>Teseo</i>	Domenico Fischietti (1725-1783)	opera	italština	Pietro Pariati (1665-1733)	
<i>Arianna</i>	Giovanni Alberto Ristori (1692-1753)	opera	italština	-	
<i>Arianna e</i> <i>Teseo</i>	Leonardo Leo (1694-1744)	opera	italština	-	
<i>Arianna e</i> <i>Teseo</i>	Riccardo Broschi (1698-1756)	opera	italština	-	
<i>Scherza il</i> <i>nocchier</i> <i>talora</i> (<i>Minos e</i>	Johann Adolf Hasse (1699-1783)	opera	italština	-	

<i>Arianna)</i>					
<i>Arianna e Teseo</i>	Giacomo Sellitto (1701-1760)	opera	italština	-	
<i>Arianna e Teseo</i>	Baldassare Galuppi (1706-1785)	opera	italština	-	
<i>Arianna e Teseo</i>	Giovanniho Battista Casali (1715-1792)	opera	italština	-	
<i>Arianna e Teseo</i>	Girolamo Abos (1715-1760)	opera	italština	-	

Tabulka 2: Mýtus Ariadna a opera, klasicismus.

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta	Autor libreta	Naxos
<i>Il Trionfo d'Arianna</i>	Pasquale Anfossi (1727-1797)	opera	italština	Carlo Giuseppe Lanfranchi Rossi (1730-??)	
<i>Arianna e Teseo</i>	Giacomo Insanguine (1728-1795)	opera	italština	-	
<i>Ariane dans l'isle de Naxos</i>	Jean-Frédéric Edelmann (1749-1794)	opera	francouzština	Pierre Louis Moline (1740-1820)	
<i>Il Trionfo d'Arianna</i>	Otto Carl Erdmann Kospoth (1753-1817)	opera	italština	-	
<i>Arianna e Teseo</i>	Peter von Winter (1754-1825)	opera	italština	-	
<i>Il Trionfo d'Arianna</i>	Vincenzo Righini (1756-1812)	opera	italština	Antonio de Filistri da Caramondani	
<i>Arianna a Naxos</i>	Johann Simon Mayr (1763-1845)	opera	italština	-	*

<i>Arianna abbandonata</i>	Luigi Gianella (1788-1817)	opera	italština	-	
<i>Ariadne</i>	Bernhard Klein (1793-1832)	opera	němčina	-	

Tabulka 3: Mýtus Ariadna a opera, 19. – 20. století

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta	Autor libreta	Naxos
<i>Ali Pascha, Romanze Arianna</i>	Albert Lortzing (1801-1851)	opera	němčina	Albert Lortzing (1801-1851)	
<i>Ariane</i>	Jules Massenet (1842-1912)	opera	francouzština	Catulle Mendès (1841-1909)	
<i>Klage der Ariadne</i>	Carl Orff (1859-1982)	úprava	němčina	Ottavio Rinuccini (1562-1621)	
<i>Ariadne auf Naxos</i>	Richard Strauss (1864-1949)	opera	němčina	Hugo von Hoffmannsthal (1874-1929)	*
<i>Ariane</i>	Bohuslav Martinů (1890–1959)	opera	francouzština	Bohuslav Martinů, inspirace dílem Georgese Neveuxe (1902-1982)	
<i>L'abandon d'Ariane</i>	Darius Milhaud (1892-1974)	opera	francouzština	Henri Hoppenot (1891-1977)	
<i>Arianna</i>	Alexander Goehr (1932)	opera	italština	Ottavio Rinuccini (1562-1621)	*

Tabulka 4: Mýtus Ariadna a kantáta, 17. – 19. století

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk libreta	Naxos
<i>L'Arianna</i>	Alessandro Stradella (1639-1682)	kantáta	italština	
<i>L'Arianna (Dove alfin mi traeste)</i>	Alessandro Scarlatti (1660-1725)	kantáta	italština	*
<i>L'Arianna</i>	Giuseppe Montuoli (1667-1739)	kantáta	italština	
<i>L'Arianna</i>	Francesco Mancini (1672-1737)	kantáta	italština	
<i>L'Arianna</i>	Antonio Orefice (1685-1727)	kantáta	italština	
<i>Ariane</i>	Philippe Courbois (1690-1710)	kantáta	italština	
<i>l'Arianna abbandonata (Sulle deserte sponde)</i>	Fortunato Chelleri (1690-1753)	kantáta	italština	
<i>Ariadne auf Naxos</i>	Johann Adolf Scheibe (1708-1776)	kantáta	němčina	
<i>Bacchus and Ariadne</i>	Thomas Augustin Arne (1710-1778)	kantáta	angličtina	*
<i>Arianna a Naxos</i>	Joseph Haydn (1732-1809)	kantáta	italština	*
<i>Ariadne auf Naxos</i>	Johann Friedrich Reichardt (1752-1814)	kantáta	němčina	
<i>Bacco ed Arianna</i>	Angelo Tarchi (1759-1814)	kantáta	italština	
<i>L'Arianna</i>	Valentino Fioravanti (1765-1837)	kantáta	italština	

<i>Ariadnens Apotheose</i>	Johann Christian Friedrich Schneider (1786-1853)	kantáta	němčina	
--------------------------------	--	---------	---------	--

Tabulka 5: Mýtus Ariadna, jiné hudební žánry, 17. – 20. století

Dílo	Hudební skladatel	Žánr	Jazyk	Naxos
<i>Lasciate mi morire</i>	Claudio Monteverdi (1567-1643)	madrigal	italština	*
<i>Il lamento d'Arianna</i>	Claudio Pari (1574-1619)	madrigal	italština	
<i>Theseus</i>	Henry Lawes (1596-1662)	píseň	angličtina	
<i>Lamento d'Arianna</i>	Giulio Cesare Antonelli (1606-1649)	madrigal	italština	
<i>Pianto d'Arianna</i>	Francesco Antonio Costa (1615-1626)	madrigal	italština	
<i>Preludes and Fugues (Ariadne musica)</i>	Johann Caspar Ferdinand Fischer (1656-1746)	skladba pro varhany	-	
<i>Ariane des yeux pour suivoit</i>	Louis Lemaire (1694-1750)	píseň	francouzština	
<i>Il pianto d'Arianna</i>	Pietro Antonio Locatelli (1695-1764)	koncert	-	*
<i>Variace (Arianna in Creta)</i>	John Travers (1703-1758)	variace pro cembalo	-	
<i>Ariadne auf Naxos</i>	Jiří Antonín Benda (1722-1795)	melodram	němčina	*

<i>Arianna</i>	Gasparo Angiolini (1731-1803)	balet	-	
<i>Arianna abbandonata</i>	Giuseppe Sighicelli (1737-1826)	balet	-	
<i>Arianna e Teseo</i>	Nicolo Antonio Zingarelli (1752-1837)	canzonetta	italština	
<i>Bacchus et Ariane</i>	Alberta Roussel (1869-1937)	balet	-	*
<i>Arianna abbandonata de Teseo</i>	Raffael Orgitana (1770-1812)	orchestrální dílo	-	
<i>Bevor Ariadne kommt</i>	Georh Katzer (1935)	rondo	-	
<i>Lamento d'Arianna</i>	Richard Bennet (1953)	smyčcový kvartet	-	

Příloha B:

Claudio Monteverdi – *Lamento d'Arianna*.⁷⁶

Lamento d'Arianna del Signor Claudio Monteverde.

Lasciatemi morire lasciate-

mi morire e chi volete voi che mi conforte

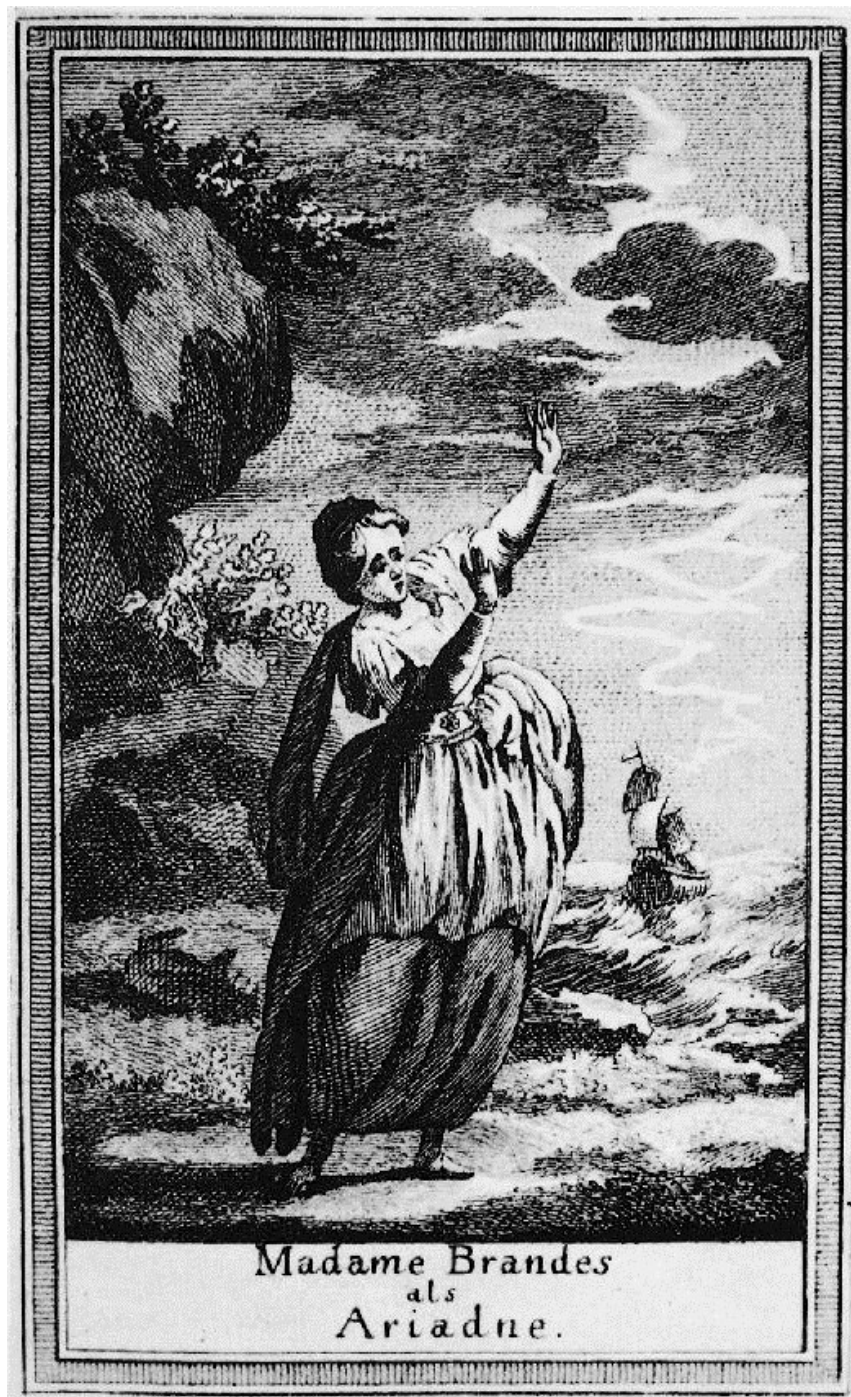
in così dura sorte in così gran martire la-

sciatemi morire . la . sciate mi morire .

⁷⁶Dostupné z WWW: <[http://imslp.org/wiki/Lamento_d'Arianna,_SV_22_\(Monteverdi,_Claudio\)](http://imslp.org/wiki/Lamento_d'Arianna,_SV_22_(Monteverdi,_Claudio))>.

Příloha C:

Charlotta Brandesová jako Ariadna. Rytina z *Theater-Kalender* v Gothě. Rok premiéry melodramu *Ariadna na Naxu*, 1776.⁷⁷

⁷⁷Dostupné z WWW:

<http://grove.knihovnahk.cz/subscriber/article/img/grove/music/F003953?q=ariadne+auf+naxos&search=quick&pos=5&_start=1#firsthit>.

Příloha D:

Seznam nahrávek na disku CD

1. Claudio Monteverdi – *Lamento d'Arianna*
2. Claudio Monteverdi – *Lasciate mi morire*
3. Jiří Antonín Benda – *Svítání*
4. Jiří Antonín Benda – *Bouře, závěrečná část melodramu*
5. Richard Strauss – *Ach! Wo war ich?*
6. Bohuslav Martinů – *Ária*

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum: 9. 1. 2015

Podpis studenta: